

turvallisuus ja muuttoliikkeet, siinä voitaisiin kuvata ilmiötä myös niiden henkilöiden näkökulmasta, joilla ei ole suoraa kokemusta maahanmuuttajista tai maahanmuutosta vaan jotka elävät median välittämän tiedon varassa. Kuten kirjassa todetaan, ”erityisesti korkean työttömyyden alueilla muualta tuleva työvoima on koettu uhaksi paikallisten asukkaiden taloudelliselle turvallisuudelle” (s. 96). Koetut uhat ovat usein maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvien mielessä riippumatta siitä, ovatko ne todellisia. Nämä ovat laajemminkin tutkimuksessa tunnistettuja ajatuskulkuja, joita on ponnekaasti hyödynnetty erityisesti laitaoikeiston poliittisessa vaikuttamistyössä.

Kirjan kappaleet kuvaavat mielenkiintoisesti turvallisuuden skaalaa ja valtion ja sen alueella elävien ihmisten turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Kirjassa tuodaan esille keskinäisriippuvuudesta kumpuava turvallisuus mutta myös turvattomuus. Kirjan viimeisessä kappaleessa kuvataan, miten ”yhteiskunnallista resilienssiä ei voida ymmärtää vain taloudellisia resursseja ja kyvykkyyttä tarkastelemalla vaan huomiota tulee kiinnittää myös paikallisen tason toimijuuteen, toimintakulttuuriin ja yhteisösuhteiden rakentumiseen moniskaalaisesti sekä yllärajaisesti” (s. 227). Väittäisin myös, että voidaksemme ymmärtää resilienssiprosessia kunnolla, täytyy huomioida Suomessa asuvien turvallisuudentunteet: niin esimerkiksi irakilaisista maahanmuuttajien huoli maanmiehistä, kuin vähävaraisten niin kutsuttujen kantasuomalaisien huoli työpaikoista. Näen kirjan selkeimpänä heikkoutena sen, ettei se käsittele näitä arjen turvallisuuteen ja muuttoliikkeisiin liittyviä kokemuksia, vaikka niiden pohtiminen antaisi mahdollisuuksia purkaa maahanmuuton polarisaatiota.

Kirjan jälkisanoina todetaan, että ”eriarvoistuminen ja sen synnyttämät turvallisuusuhat eivät kosketa pelkästään maahanmuuttajataustaisia yksilöitä ja ryhmiä, mutta heidän kohdallaan tämä kehitys on selkeästi havaittavissa” (s. 230). Tutkimuksessa tällaisia kehityskulkuja voidaan ehkä erotella, mutta mielestäni liikutaan varsin kaltevalle pinnalle, kun arvioidaan, keiden turvattomuuden tunteet ovat havaittavissa, oikeutettuja, perusteltuja tai aitoja. Jälkisanoina kerrotaan, että arjen turvallisuuden haasteet korostuvat erityisesti nopeasti muuttuvissa, turvallisuuden tunnetta horjuttavissa olosuhteissa. Ker-

rotaan, että ”arjen turvallisuus on joillekin hauraampaa kuin toisille” (s. 235). Lienee totta, että joidenkin turvallisuuden tunne on hauraampaa, mutta tullaanko tässä tahtomatta rinnastaneeksi maahanmuuttajan ja maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvan aidot turvattomuuden tunteet? Tutkijoina voimme arvioida, onko jollakulla aihetta turvattomuuden tunteeseen. Uskoisin silti jokaisen turvattomuuden tunteen olevan tunteena aito, vaikkei se tutkijalle näyttäytyäkään perusteltuna.

Teos kuvaa ansiokkaasti suomalaisen yhteiskunnan maahanmuuttoon liittyviä jännitteitä ja pelkoja ja niiden syntymistä, vaikka keskittyikin lähestymään aihetta ainoastaan joidenkin maahanmuuttajien ja maahanmuuton parissa työskentelevien kautta. Kokonaisuudessaan kirja tarjoaa kosolti laadukasta tutkimusmenetelmien kuvausta sekä tutkimuseettistä pohdintaa. Tämä onkin tärkeää. Sivulla 187 kirjoitetaan että, tutkijan eettisenä vastuuna on tarkastella elettyyn elämään heijastuvia sorron ja eriarvoisuuden prosesseja ja asettua sortettujen puolelle. Sama kirjoittaja pohtii kuitenkin myös sitä, että rasisminvastaisen toiminnan tutkimusta ei aina nähdä uskottavana, koska sen ajatellaan olevan puolueellista. On ymmärrettävää, että puolueellisuus johtaa uskottavuusvajeeseen varsinkin silloin, jos alun perinkin sanotaan, että tutkijan on oltava jonkun puolella tehdäkseen eettistä tutkimusta. Väitän, että myös puolueettomuuteen pyrkivä tutkimus voi olla eettistä.

Kirjassa olisi voitu käsitellä laajemmin arjen turvallisuuden ja muuttoliikkeisiin liittyviä kokemuksia. Nyt kirjasta voi saada kuvan, että kirjoittajat olisivat asettuneet maahanmuuttajien, maahanmuuton parissa työskentelevien ja maahanmuuttoon positiivisesti suhtautuvien puolelle. Yksilönä tutkijakin saattaa toki olla jonkun puolella, mutta tutkijana silti pyrkiä lähestymään ilmiötä puolueettomasti. Tutkijoiden tulee olla varovaisia asettuessaan jonkun puolelle, koska puolueellisuus saattaa aiheuttaa tieteelle luottamusvajetta. Näinä totuudenjälkeisinä aikoina tieteellä ei ole tuumaakaan varaa menettää uskottavuuttaan. Kyse on valtaosalle ihmisistä *mielikuvista*.

KATRI GADD
Ihmisoikeusinstituutti,
Åbo Akademi

Samassa veneessä energiamyrskyssä?

SARASTE, ANNA & RAIVIO, PETRI (2022) *Pitkät jäähyväiset. Reportaasi fossiili-Euroopan syrjäseuduilta*, 244 s. Vastapaino, Tampere.

Toimittajien Anna Sarasteen ja Petri Raivion reportaasi pureutuu fossiilisten polttoaineiden tuotannosta luopumisen ongelmiin Euroopan syrjäseuduilla. Kirja kertoo fossiili-Euroopan syrjäseutuja matkoilla Keski-Suomen Karstulaan, itäisen Saksan Lausitziin sekä Itä-Puolan Ala-Karpatian voivodikuntaan. Karstula johdat-

taa suomalaisen turveongelmaan, kun taas Saksan ja Puolan tapaukset kytkeytyvät hiilen louhinnasta ja käyttöön luopumiseen.

Kirja on erittäin informatiivinen, kummankin toimittajan osalta hyvin kirjoitettu, ja siten antoisaa luettavaa. Raivio tunnistaa ansiokkaasti suomalaisen turvetuotannon ristiriitoja perehtymällä ymmärtävällä otteella Karstulan turvetuottajien tilanteeseen, mutta tuomalla tasapainoisesti esiin turpeen vesistövaikutuksia ja Karstulan suojellun Kilpisuon esimerkin. Sarasteen reportaa-

sit Saksasta ja Puolasta kytkevät hiilienergian vaiheet sekä henkilöhistorioihin että poliittisiin muutoksiin ja aluekehityksen vaikeuksiin. Kirjan kaksi pääteemaa ovat ilmastopoliittikan vaikutukset energiaraaka-aineiden tuotantoalueilla sekä tähän kytkeytyvä tilallispoliittinen polarisaatio. Kolmas teema asettuu oikeastaan kahden edellisen jännitteeseen. Kyse on energiasiirtymästä ja pyrkimyksistä sen hallinnointiin. Vaikka kirjan otsikko viittaa dekkarigenren klassikkoon, peilautuu reportaasi klassiseen poliittiseen pamfletin kysymykseen: mitä on tehtävä?

Ensimmäisessä luvussa Raivio johdattaa lukijan turvetuotantoon tutustumalla Muhosten tilan elinkeinoihin Karstulassa. Aihe taustoitetaan erinomaisella katsauksella turvetuotannon vaiheisiin: kotimaisen energialähteen käyttöönotosta 1970-luvun energiakriisin kannustamana, Suomen sisämaa-alueiden lämmön- ja sähkön tuotannon rakentamisesta polttovoimalaitosten varaan, ja turpeen muuttumiseen ratkaisusta ongelmaksi ilmastomuutoksen ja päästövähennystavoitteiden myötä.

Sarasteen osuus ensimmäisessä luvussa tarjoaa vastaavan johdatuksen Itä-Saksan ruskohiilialueen vaiheisiin. Kertomuksen kaari kulkee vähemmistökansa sorbien kotiseudun haltuunotosta hiilenlouhintaan, hiili tuotannon voimakkaaseen kasvuun ja ylevöitettyyn statukseen DDR:n vuosina. Tähän rinnastetaan nykyinen käsitys hiilestä riippuvuutta aiheuttavana ilmasto-ongelmana, josta luopuminen näyttäytyy paikallisesti kaivosmieskulttuurin alasajopyrkimyksinä. Ruskohiilituotannon mittakaava ja ympäristövaikutukset ovat valtavat. Avolouhokset sulkevat pois muun maankäytön, eikä alueiden ennallistamiseen ole laajasti erilaisia vaihtoehtoja. Vuonna 2021 Saksa tuotti 22,3 prosenttia energiastaan kivi- ja ruskohiilellä. Ukrainan sodan ja pakotepoliittikan seurauksena energiakriisin suistuvassa Saksassa tämä osuus tulee kasvamaan.

Toinen luku, *Hiljenevät kylät*, tematisoi syrjäseudut ja niiden tulevaisuuden ongelman. Maaseudun/syrjäseudun ongelmaan haetaan valaistusta Puolasta sen köyhimmältä alueelta Ala-Karpatiasta. Hallitsevaksi aiheeksi nousee väestökato ja syrjäseudun riippuvuussuhteet, kuten ulkomaille työskentelemään muuttaneiden rahalähetysten merkittävä asema aluetaloudessa. Syrjäseutujen asema kytetään poliittiseen populismiin, joka Puolan tapauksessa merkitsee valtapuolueen konservatiivisia pyrkimyksiä sementoida vallitsevaa tilannetta muun muassa tulonsiirroilla maaseutualueille. Karstulan osuus toisessa luvussa suhteuttaa paikallista kehitystä Suomen sisäisen muuttoliikkeen historiaan ja aluepolitiikkaan. Suomen selän vedenjakaja-alueella sijaitsevan Karstulan vaiheet liitetään naapurikunnan Saarijärven kautta kansalliseen maaseutuköyhyyden kuvastoon ja kuntaliitoskamppailujen kuvaus tematisoi alueen elinkeinopohjan kapeutta ja väestökatoon liittyviä ongelmia.

Tässä yhteydessä Raivio esittää nykymuotoiseen maaseutu-kaupunki-vastakkainasettelun mielenmaiseen kytkeytyvän, deterministissävyisen aluepolitiikkatulkinnan. Siinä 1960-luvun aluekehityslainsäädän-

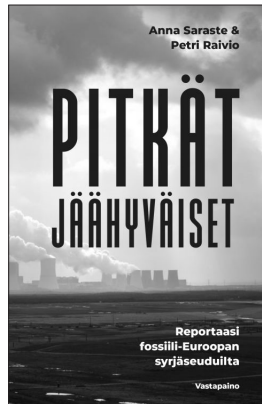
nöstä alkunsa saanut aluepolitiikka pelkistetään jatkumoksi, jonka lopputulos on epäonnistuminen: ”1970-luvulla aluepolitiikkaa oli ollut turvetuotannon moniker- taistaminen ja teollistumisen tukeminen valtion johdolla. Ponnisteluista huolimatta suomalaiset syrjäseudut olivat pitkälti tyhjentyneet asukkaista, ja tyhjeneminen jatkui 2020-luvulle tultaessa” (s. 78).

Tulkinta herättää kysymyksen, onko todella jäänyt huomaamatta, että aluepolitiikan sisällöstä ja resurssista käydään jatkuvaa kamppailua ja että siihen kytkeytyneet yhteiskunnalliset ja poliittiset koalitiot ovat nekin muuttuneet? Valtio harjoittaa suhteessa alueeseen- sa aina jonkinlaista aluepolitiikkaa. Sen sisältö ja tavoitteet ovat kuitenkin jatkuvasti kiistanalaisia ja erilaisten yhteiskunnallisten intressien läpäisemiä. Aluepolitiikan muutos tulee esiin kirjassakin esimerkiksi Karstulan kunnanjohtajan haastattelussa.

Raivion muotoiluun voidaan päätyä, mikäli aluepolitiikka tulkitaan ahtaasti keskustapuolueen ja sille läheisten intressiryhmien poliittisiksi pyrkimyksiksi jarruttaa kaupungistumista. Mikäli aluepolitiikka taas ymmärretään sisällöltään muuttuvana ja yleiseen yhteiskunta- ja talouspolitiikkaan kytkeytyvänä, jättää kuvaus puolen vuosisadan aluepolitiikan saavutuksista toivomisen varaa. Turvetuotannon käynnistämiseen liittynyt 1970- ja 1980-lukujen teollistava aluepolitiikka toteutti menestyksellisesti sille asetettuja tavoitteita. 1990-luvun laman ja EU-jäsenyyden myötä aluepolitiikka ja sen käytännöt myllyretettiin perin pohjin. 2000-luvun aluepolitiikka on kytkeytynyt EU:n koheesiopolitiikkaan, kun taas kansallinen aluepolitiikka on kilpailukykyorientaation ja tietointensiivisten pääomien kasvaneen vaikutusvallan myötä muodostunut tilalliselta orientaatioltaan keskittäväksi. Tätä aluepolitiikan järkeilyä ja tavoitteenasettelun muutosta on käsitteellistetty Suomen valtiomuutosta koskevassa tutkimuksessa siirtymänä eri valtiovai-

heidien välillä 1970- ja 1980-lukujen hajautetusta hyvinvointivaltiosta 1990- ja 2000-lukujen hajautettuun kilpailuvaltioon ja edelleen 2010-luvun visioihin keskitetystä kilpailuvaltioon (Moiso 2012). Suomalaisen syrjäseutujen tyhjentymisen asukkaista ei tätä taustaa vasten merkitse valtion (kautta) harjoitetun aluepolitiikan epäonnistumista, vaan voi toisesta näkökulmasta merkitä sen onnistumista. Aluepolitiikka-käsitteen sisältö vain on yleisesti mielletty väärin kiinnittämällä se tiettyyn näkömyksen aluepolitiikasta, joka ei ole pitkään aikaan onnistunut määrittämään harjoitetun aluepolitiikan sisältöä.

Sarasteen kirjoittama osuus *Berliini ja Bryssel raioittavat Lausitzin tulevaisuutta* tuo esiin aluepolitiikan eurooppalaisesta saksalaisesta kontekstista. Tähän kytkeytyvät pyrkimykset rakentaa energiaraaka-aineriippuvaiselle alueelle tulevaisuutta myös energiasiirtymän oloissa. Toisen luvun päättävässä osuudessa, *Euroopan syrjäseutujen kosto*, Raivio kytkee syrjäseutujen ongelman poliittiseen populismiin ja polarisaatioon seuraillen idean tasolla Andrés Rodríguez-Posen (2018) viitoittamaa jo vahvaksi tallattua polkua. Tarkastelu

kartoittaa kuitenkin hyödyllisesti Euroopan populistien suhdetta Euroopan unioniin ja tunnistaa maiden välisiä eroja: Siinä missä vauraiden maiden populistit syyttävät EU:ta syrjäseutujen ongelmista, hyödyntävät Itä-Euroopan kansallismieliset populistit EU:n tulonsiirtojen vipuvoimaa syrjäseuduilla, kannatuksensa ydinalueilla.

Kolmas luku, *Fossiilikauden jäljet*, tuo esiin juuri energiaraaka-ainetalouksien ongelmia. Raivio tekee tämän huolellisen kontekstuaalisidusti kuvaamalla sekä turvetuotannon ympäristövaikutuksia että maankäytön ristiriitoja Karstulassa. Sarasteen esimerkki Saksasta on dramaattisempi. Mühlrosen kylä on kitunut jo pitkään kaivoksen laajentumispyrkimysten rasittamana ja sitä tarkasteleva osio kertoo kokonaisen ihmisyyteisen tulevaisuuden ja menneisyyden vähittäisestä katoamisesta. Kylän vanhenevat asukkaat luopuvat yksi toisensa jälkeen yrityksistään ja kodeistaan, jotka kaivosyhtiö purkaa sitä mukaa kun se saa niitä haltuunsa. Tapaus on taustoitettu hyvin Saksan energiapolitiikan ristiriidoilla ja kaivosvoiminnan vastaisella aktivismilla.

Luvussa *Syrjäseutujen protesti* huomio suuntautuu energiakysymyksellä politikoiviin poliittisiin liikkeisiin, kuten Vaihtoehto Saksalle (AfD), Perussuomalaiset sekä Puolan Laki ja oikeus. Luku on jälleen empiirisesti rikas ja tuo esiin eron Saksan ja Suomen tapauksessa haastajan asemassa esiintyvien puolueiden polttoainepopulismin ja Puolassa valtaa pitävän Laki ja oikeus -puolueen eroihin. Pitkällisestä hiilikaivostoiminnan puolesta käymästään viivytystaistelusta huolimatta hallitusvastuussa oleva Laki ja oikeus on joutunut pyörittämään energiapolitiikan kantansa, toki paljolti suhteessa EU:n ilmastopolitiikkaan. Energiapolitiikan ja polttoainepopulismin suhde on noussut Ukrainan sodan myötä polttavaksi poliittiseksi kysymykseksi, sillä energian hinnan nousulla lietsottu tyytymättömyys lienee Venäjän vaikuttavin keino murentaa EU:n vastarintaa sen hyökkäyssodalle Ukrainassa. Luvun otikon osalta on kuitenkin kysyttävä, onko populististen liikkeiden energia- ja ilmastopolitiikan politisoinnissa kyse syrjäseutujen protestista? Vastaus on toki myöntävä, jos tarkastellaan äänten siirtymistä tyytymättömyyttä kanavoiville puolueille. Toisaalta on otettava huomioon, että populistiset liikkeet myös aktiivisesti mobilisoivat laiminlyötyjen alueiden tyytymättömyyttä valtaosuuksien voittamiseksi, vaikka eivät tarjoa tai edes tiedä tässä ajassa tepsiviä keinoja niiden tilanteen parantamiseksi. Yhtä hyvin kuin syrjäseutujen protestiksi voisi energiapolitismin tällä perusteella otsikoida syrjäseutujen poliittiseksi hyväksikäytöksi.

Aluepolitiikan ja populismin teemat johdattavat kahteen keskeiseen kritiikin aiheeseen Raivion ja Sarasteen kirjassa. Ensinnäkin ydin-periferia-dynamiikka, ja koko puhetapa, joka mahdollistaa alueiden määrittelyn syrjäseuduksi, tyydyttään ottamaan kirjassa lähtökohdaksi. Näkemykseni mukaan alueiden puhumista ja kirjoittamista syrjäseuduiksi olisi journalistienkin syytä tarkastella kriittisesti. Miksi? Koska fossiilisten polttoaineiden tuotannon kaltaiset resurssitaloudet ja niiden kannattelemaat riippuvaisuudet juuri määrittävät ytimen ja periferian suhdetta. Ellei tätä oteta huomioon, jäädhään ytimien ja syrjäseutujen erotteluissa pitkälti megatrendipuheen ja liberaalien (kuluttaja)valintojen mielenmai-

seman vangeiksi. Ilman huomion kohdistamista prosesseihin ja rakenteisiin, jotka tuottavat alueellista ja sosiaalista epätasa-arvoa ja erivertaisuutta, jako suurkaupunkiytimiin, vähäisempien kaupunkiseutujen semi-periferiaan ja niitä vasten määrättyihin syrjäseutuihin luonnollistuu tarkastelun lähtökohdaksi.

Toiseksi fossiilisten polttoaineiden jäähyväisten ja niiden hitauden juurisyys jäävät kirjan tarkastelussa taka-alalle. Tämä liittyy läheisesti populismin ongelmaan sekä fossiilitalouden hyötyjen ja haittojen jakamiseen ja koko energiakysymyksen tunnistamiseen.

Mielestäni sekä ydin-periferia-dynamiikan että fossiilitalouden asetelmien ymmärtäminen kirjassa olisi suuresti hyötynyt kriittisen maantieteen ja poliittisen talouden tutkimussuuntausten tuntemuksesta. Tältä osin kritiikki ei koske vain *Pitkiä jäähyväisiä*, vaan laajemmin keskustelua sekä energiamurroksesta että aluepolitiikasta. Esimerkiksi Doreen Masseyn (1984) tilallisen työnjaon teoria tai laajempi keskustelu epätasaisen kehityksen maantieteestä olisivat tässä suhteessa avulialta. Viime vuosina maantieteessä ja läheisillä tieteenaloilla on kirjoitettu paljon energian ja pääomien suhteista, minkä osalta suuntaa näyttävä teos on Andreas Malmin *Fossil Capital* (2016). Myöskään Antti Salmisen ja Tere Vadénin (2013) ajattelua energiasta ja kokemuksesta ei ole vielä mobilisoitu energiakysymyksen ja poliittisen populismin suhteiden analyysiin. Laajaa epätasaisen kehityksen korpusta ja tuoreempaa energian teoretisointia vasten päästäisiin myös kysymään, onko syrjäseutujen elinvoima jotenkin selvästi fossiilisten polttoaineiden varassa ja mikä on urbaanin tiedostavan etujoukon tosiasiallinen positio energiamurroksessa? Kantavatko alueet jollakin tavoin energiantuotannon kuormaa, vai osallistuvatko ne siihen vain markkinavälitteisesti? Näiden suhteiden tunnistamisen avulla voisi hyvin jatkaa Raivion esittämää Räjäyttäjien kappaleen inspiroimaa pohdintaa samassa veneessä olemisesta.

Kirjan päätösluku *Pitkät jäähyväiset* osoittaa, kuinka vaikea viime vuosina on ollut pysyä ajan hermolla. Luvussa palataan reportaasin edetessä tutuiksi tulleeisiin ihmisiin, koronapandemian aiheuttamaan muuttoliikkeen osittaiseen kääntymiseen ja turpeen käytön puolittamista koskeneesta päätöksestä käytyihin kamppailuihin. Vuonna 2022 sekä energiapolitiikan että aluepolitiikan näkymät ovat jälleen hieman erilaiset. Tuleva talvi tarjonnee Euroopassa jälleen uusia kokemuksia. Näissä olosuhteissa hyvin tärkeä poliittinen kysymys on, pystyykö Eurooppa irtautumaan venäläisestä fossiilienergiasta ja jatkamaan uudistusten tiellä?

Yksi keskeinen väline tähän on EU:n vihreän siirtymän ohjelmaa toteuttava oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi, jonka rahoitusvälineitä ollaan ottamassa käyttöön niin Puolassa, Saksassa kuin Suomessa. Suomalaisen turvetuottajien ja työntekijöiden auttamiseksi uusien tai muiden elinkeinojen pariin on oltu valmiit osoittamaan huomattavia resursseja. Nyt, tulevan talven energiapulaa vasten, turvetta on ollut välttämätöntä nostaa ja varastoida niin paljon kuin mahdollista. Saksassa ongelmien mittakaava on eri ja siellä ollaan pakon edessä turvautumassa lisääntyvään hiilenpolttoon. Nämä energiatalouden takaiskut ovat seuraasta paitsi menneisyyden virheistä, myös fossiilisten polttoaineiden varaan valtansa rakentaneen väkivaltaisen

diktatuurin pyrkimyksistä kääntää kalenterinlehti 1800-luvulle. Edessä on sekä valtioita, alueita, ytimiä ja periferioita koskeva energiapoliittinen selviytymiskamppailu, josta kaukonäköinen ulospääsy tarjoutuu luopumalla fossiilisista polttoaineista. Ilmastokatastrofin syytä ja seurauksia vasten muut vaihtoehdot ovat hölynpölyä. Samassa veneessä on tungosta ja sille riittää keikuttajia.

KIRJALLISUUS

Malm, A. (2016) *Fossil Capital. The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming*. Verso, Lontoo.

- Massey, D. (1984) *Spatial divisions of labour: Social structures and the geography of production*. Methuen, New York.
- Moisio, S. (2012) *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Vastapaino, Tampere.
- Rodríguez-Pose, A. (2018) The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 11(1) 189–209. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>
- Salminen, A. & Vadén, T. (2013) *Energia ja kokemus. niin & näin*, Tampere.

HEIKKI SIRVIÖ
Filosofian tohtori